

pinoinnin selityksenä, mutta he tekivät niin peitelläkseen kriisien yhteiskunnallisia syitä ja väistääkseen sitä tietä omankin vastuunsa. Kiihotusteesin menestyksellinen soveltaminen on sitäkin mahdottomampaa, kun nuijasota osuu juuri sille ajalliselle kaarelle, 1590-luvulle, jolloin kapinat kuulun englantilaistutkijan *Henry Kamenin* mukaan olivat Euroopassa huipussaan. Mistä kummasta kaikki talonpoikien kiihottajat juuri silloin oikein ilmestyivät? Herttua Kaarleko se hääräsi joka kulmalla maanosaa?

Suurin ongelma Karosen tulkinnessa ei ole hänen varsin kritiikitön asettautumisen- sa kansallisen historiankirjoituksen linjoille. Tutkijahan voi aina – ja hänen tietysti tuleeikin – vapaasti valita linjansa ja selityksensä, piti niistä sitten joku toinen taikka ei. Suurin ongelma historiantutkimuksen kannalta on suhtautuminen historiallisiin lähteisiin, oli sitten kyse mistä linjasta ja koulukunnasta hyvänsä. Lähteitä, ajan omia kirjallisia jäänteitä, olisi kai edelleen ainakin yritettävä pitää historiankirjoituksen tärkeimpänä perustana niin hankalaa kuin se sitten ikinä onkin. Mitä hyötyä on oppikirjaksi tarkoitettussa yleisteoksessakaan viitata kirjoihin, jos ei ole niitä lukenut ja lukiessaan katsonut, millaisiin lähteisiin ne ainakin pääosin perustuvat. Ylipäättään lähteitä ei saisi peitellä tai korvata hihasta vedetyin argumentein tyyliin ”*Pohjanmaalla ei edes ollut aatelia.*” – Aatelia siellä ei todellakaan ollut, mutta sieltä on säilynyt lähteitä, jotka todistavat pohjalaisten pelänneen aatelisvallan tuloa sinnekin.

OSMO JUSSILA

Olennaista oli lainsäädännön käytäntö. Vielä yksi repliikki Aki Rasilaiselle

Professori Osmo Jussila vastaa dosentti Aki Rasilaiselle keskustelussa, joka käsittelee yleisvaltakunnallisten lainsäädännön taustaa ja toteutumista.

■ Koska *Aki Rasilainen* on keskustelussamme mielestäni hyvin juridis-muodollisella argumentoinnillaan pikemminkin hämärtänyt kuin selventänyt yleisvaltakunnallisen lainsäädännön historiallista todellisuutta (HAik 4/1999 ja 1/2000), katson aiheelliseksi vielä kerran yrittää selittää ja nimenomaan konkreettisesti, mikä asiassa oli olennaista. (Koska postin virheen takia sain numeron 1/2000 vasta elokuun lopussa, en ehtinyt replikoimaan vielä edellisessä numerossa).

Otan nyt selvyuden vuoksi lähtökohtamääritelmäksi helmikuun manifestin mukaisen lainsäädäntöjärjestyksen; olkoon se siis nyt yleisvaltakunnallisen lainsäädännön määritelmä. Sen olennainen kohta, jota suomalaiset erityisesti vastustivat, oli lakien yhteinen valmistelu siten, että siinä venäläisillä elimillä, lähinnä ministereillä ja valtakunnanpuolella oli ratkaiseva ja määräävä rooli. Suomalaisilta elimiltä, myös säädäyiltä, pyydettiin vain lausuntoja, jotka kuitenkin saattoivat hyvinkin merkittävästi vaikuttaa lopputulokseen. Mitä tulee asian formaaliseen puoleen, niin on totta, että tästä venäläisten määräävästä roolista ei ollut aiemmin mitään säädetty, ei esim. vuosien 1826 ja 1891 määräyksissä. Ja tässä mielessä helmikuun manifesti oli uutta, niin kuin siinä itsessäänkin todettiin.

Mutta olennaisinta sen kysymyksen kannalta, oliko Suomessa ollut yleisvaltakunnallista lainsäädäntöä jo ennen vuotta 1899 vai ei, ei olekaan siitä annettujen asetusten tai määrittelyjen puuttuminen, vaan harjoi-

tetun yhteisen lainsäädännön käytäntö ja sen muodot. Ja niin kuin olen jo aiemmin todennut, niin totean nytkin, että käytännössä oli harjoitettu juuri sellaista yhteistä lainsäädäntöä, missä venäläisillä elimillä oli ollut niin valmistelussa kuin ns. säätämisesäkin ratkaiseva rooli. Olen tätä yksityiskohdaisesti tutkinut alkuperäisten asiakirjojen nojalla, mitä – se tässä nyt todettakoon – opponenttini Rasilainen ei ole tehnyt. Olen vastauksessani *Historisk Tidskrift för Finland* -lehdessä, (4/1999) selostanut tätä valmistelua, lyhyesti yhden lain valmistelun osalta, nimittäin vuoden 1843 säädetyin, joka koski irtaimen omaisuuden perimistä puolin ja toisin. Vaikka se ei näytä vakuuttaneen Rasilaista, niin siinä toivossa, että se vakuuttaisi tämän lehden lukijoita, toistan sen vielä tässäkin:

Aloite lähti Venäjältä, valtakunnanneuvoston päätöksestä vuodelta 1840, joka koski tilapäisesti Suomessa ja muissa erityisprivilegioin varustetuissa kuvernementeissa oleskelevien venäläisten irtaimen omaisuuden perimistä. Suomeen asia annettiin senaatin lausunnolle. Senaatilla ei ollut mitään sitä vastaan, että valtakunnanneuvoston em. päätöstä sovelletaan Suomeen, mutta se halusi rajoittaa sen koskemaan todella vain irtaimen omaisuuden perimistä ja tarkensi joitakin esityksen periaatteita. Keisarin kanslian II osaston johtaja yhtyi Suomen senaatin esitykseen, mutta teki joitakin toimituksellisia muutoksia Suomen kenraalikuvernöörin esityksestä. Osaston johtaja esitti asian sen jälkeen valtakunnanneuvostolle, jonka päätös pantiin toimeen myös Suomessa Suomen valtiosihteerin toimesta.

Varmuuden vuoksi otettakoon vielä toinenkin esimerkki ajalta, jolloin Suomen säädöt jo kokoontuivat, vaikka niitä ei tässä asiassa kuultukaan, vaikka ehdottomasti olisi pitänyt. Kysymys on valtakunnanneuvoston päätöksellä annetusta asetuksesta vuodelta 1866 siitä, miten Suomessa voimassa olevien asetusten mukaan tulee niiden, jotka oleskelevat Venäjällä, vanhoa vala konkurssiasioissa Venäjän piirioikeuksissa. Aloite tuli Venäjältä ja se lähti liikkeelle vuoden 1864 oikeuslaitosuudistuk-

sesta. Keisarin kanslian II osasto laati pohjaesityksen. Sen jälkeen siitä pyydettiin sekä senaatin että Suomen ministerivaltiosihteerin lausunnot. Ne olivat puoltavia. II osaston esitys käsiteltiin niin valtakunnanneuvoston lakidepartementissa kuin yleiskokouksessakin, jotka molemmat hyväksyivät esityksen. Päätös ilmoitettiin Suomen ministerivaltiosihteerille toimeenpantavaksi myös Suomessa. (Nämä valmisteluproseduurien kuvaukset perustuvat niin VSV:n, KKK:n kuin Venäjän ao. ministeriöiden ja valtakunnanneuvoston asiakirjoihin, jotka ovat mikrofilmeinä Kansallisarkistossa).

Rajoittunut autonomia

No nyt niin opponenttini kuin joku muukin voi huomauttaa, että vaikka näissä proseduureissa selvästikin venäläiset viranomaiset olivat hallitsevina, niin niiden valmistelusta puuttuvat Suomen säädöt, ja niiden roolin rajoittaminen helmikuun manifestilla päättävästä elimestä vain neuvoantavaksi, joka oli yksi helmikuun manifestin keskeisiä kohtia ja eräs päätendensi. Tämä on totta, enkä yritäkään sitä kiistää. Mutta huomautan siihen kuitenkin, että ero entiseen, tai muutos, ei ole tässäkään niin suuri kuin Suomen perustuslaillisesti sävytynyt historiankirjoitus on antanut ymmärtää. Säätyjä oli nimittäin painostettu ainakin jo vuoden 1878 asevelvollisuuslaista lähtien yhä voimakkaammin hyväksymään niin venäläisten ministerien kuin valtakunnanneuvostonkin kantoja. Helmikuun manifesti merkitsi siis tällä kohtaa vain muutosta painostamisesta päätökseen venäläisiä sitomattoman lausunnon pyytämiseen. Se ei silti merkinnyt sitä, etteikö säätyjen lausuntokin olisi voinut vaikuttaa lopulliseen päätökseen, niin kuin olivat vaikuttaneet monet senaatin, ministerivaltiosihteerin ja kenraalikuvernöörinkin lausunnot.

Ohimennen todettakoon sekin seikka, että venäläisissä elimissä, erityisesti valtakunnanneuvostossa, Suomen intressejä vartioidessa oli useimmiten kenraalikuvernööri, ei ministerivaltios sihteeri. Ministerivaltiosihteerihän ei ollut edes valtakunnanneuvoston jäsen. Reh binder oli kieltäytynyt siitä sillä perusteella, ettei hän osaa venäjää.

Keskeisessä ja olennaisessa kohdassa, siinä, että yhteisten lakien valmistelussa ja säätämässä venäläisillä valmisteluelimillä oli ollut usein ratkaiseva rooli, helmikuun manifesti ei muuttanut mitään. Tällaista säätyjen painostusta tapahtui mm. 1898 lopulta valmiiksi saadussa laissa, joka koski sitä, miten venäläisten siviilioikeuksien päätökset tuli toimeenpanna Suomessa. Tämän lain valmistelu oli alkanut jo 1830-luvun alussa (!) ja jatkunut edellä jo kuvatuin vaihtelevin muodoin niin, että paperit ehtivät siirtyä todella moneen kertaan Rajajoen yli. Valmisteluun osallisina olivat ehtineet olla lähes kaikki suomalaiset ja venäläiset keskeiset elimet. Proseduuri on hyvin havainnollinen yhteisen ja yleisvaltakunnallisen lainsäädännön suhteen, mutta aivan liian pitkä tässä kuvattavaksi. Vakuutan kuitenkin – em. lähteisiin nojautuen – että senkin valmistelussa painopiste oli selvästi ja koko ajan Venäjällä. – Eikö tämä nyt sitten ole selvästi helmikuun manifestin mukaista lainvalmistelua ja -säädäntää? Mielestäni on. Ainoa ero on tuo säätyjen roolin muutos. Mutta sen takiahan manifesti suureksi osaksi juuri annettiin, koska säätyjen painostuksen ei enää odotettu tuottavan tulosta uuden asevelvollisuuslain kohdalla.

Vaikka olen korostanut, kuten Rasilainen toteaa, ministerivaltiosihteerin tärkeää roolia sen ratkaisemisessa, mitä venäläisiä lakeja voitiin soveltaa myös Suomeen, niin toisaalta on todettava sekin, että monissa asioissa, sellaisissa kuin esim. em. vuoden 1843 asetus, hänen mahdollisuutensa päättää käytännössä lain voimaantulosta myös Suomessa oli sängen teoreettinen. Näin oli varsinkin niissä tapauksissa, joissa jo valtakunnan neuvoston päätöksessä oli päätetty, että se tulisi voimaan myös Suomessa. Ministerivaltiosihteerien kunniaksi on todettava, etteivät he näin mahdotonta edes yrittäneet. Ministerivaltiosihteerien rooli asiassa olikin enemmän passiivinen: jos joku venäläinen ministeri tuli siihen käsitykseen, että jokin Venäjällä jo säädetty laki oli saatettava voimaan myös Suomessa, niin hänen tuli ensin ottaa yhteys Suomen ministerivaltiosihteerin. Joissakin tapauksissa kuitenkin myös ministerivaltiosihteerin saat-

toi havaita, että jokin Venäjällä jo säädetty laki olisi syytä saattaa voimaan myös Suomessa.

Oikeastaan paljon tärkeämpi ministerivaltiosihteerin tehtävä käytännössä – kuin yrittää estää jonkin em. kaltaisen yhteisvalmistelun tuloksena syntyneen lain soveltaminen Suomeen – oli yrittää saada keisarin periaatteellinen hyväksyntä suomalaisten kannalle, ennen kuin venäläinen ministeri ehtisi hankkia sen omalleen. Kysymyksessä oli siis tyypillinen ministerien kilpailu keisarin suosioista. Tehtävä ei kuitenkaan ollut Suomen ministerille helppo, sillä niin kuin jo J. V. Snellman omasta kokemuksestaan, luultavasti rahareformin kokemuksesta viisastuneena, totesi, keisari ei ratkaissut yhtäkään niin Suomea kuin Venäjää koskevaa, vähintäkään asiaa kuulematta venäläisiä neuvonantajiansa. Tämän Snellman sanoi kuulleensa keisarin omasta suusta. Ja niin kuin esim. em. rahareformista tiedämme, sen lopulta ratkaisi Venäjän finanssi-ministeri vastoin niin keisarin kuin hänen Suomen kenraalikuvernöörinsä alkuperäistä kantaa.

Ja lopuksi vielä kerran lyhyt vastaus Rasilaisen pääkysymykseen, oliko Suomella autonomiaa vai ei? Oli, mutta se oli merkittävästi rajoitetumpi, kuin mitä perustuslaillinen suomalainen historiankirjoitus on esittänyt.

OIVA TURPEINEN

Detaljvirheitäkö Porvoon mitalla?

Filosofian tohtori Oiva Turpeinen selvittää dosentti Anneli Mäkelä-Alitalon paljastamia ”detaljvirheitä”.

■ Anneli Mäkelä-Alitalo (AMA) on hiljattain ilmestyneessä Porvoon kaupungin historiassa III:1 (1809–1878, Porvoo 2000,